

Etiska perspektiv på dokumentering

Dokumenteringsforumets materialbank – 2.11.2023

Den här presentationen består av tre teman:

Etik, makt och ansvar

Från observation till information

Skriv, läs och våga lära!

Etik, makt och ansvar

Det sociala området och etiken

- Det sociala området har ett särskilt förhållande till etiken.
- T.ex. lagen om yrkesutbildade personer inom socialvården 817/2015: 4 § Yrkesetiska skyldigheter
- Lagstiftningen och verksamhetens laglighet är viktig, rättsstatsprincipen. Laglighet är dock inte lika med etik, och lagenlighet är inte alltid en garanti för rättvisa!
- Yrkesetiken styr alla val man gör i det dagliga arbetet.
- På professionell nivå innebär det etiska perspektivet en förmåga att reflektera och ifrågasätta det egna agerandet och beslutsfattandet.

Arbetstagarens val, makt och ansvar

Inom det sociala området understryks etikkravet, eftersom arbetstagarens yrkesposition ofta innehåller en möjlighet till maktutövning.

Dokumentering är ett sätt att påverka, men också ett sätt att utöva makt.

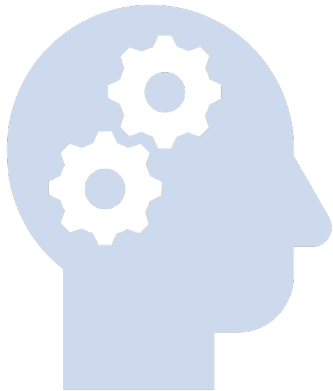
Som arbetstagare har vi möjlighet att välja vilka spår vårt arbete lämnar.

- Vi gör val när vi skriver och läser handlingar!
- Att skriva innebär alltid att göra ett val, eftersom det inte är vare sig möjligt eller ändamålsenligt att dokumentera allt.
- Möjlighet till maktutövning genom att begränsa perspektivet
- Valen påverkar kvaliteten på handlingarna, t.ex. mycket knapphändiga handlingar vs. detaljrik text

Från observation till information

Från information till klientuppgifter

- Vad baserar sig informationen på och varifrån kommer den?
- Hur korrekt och tillförlitlig är informationen?
- På vilken grund plockas något ut som information?
- Berättar arbetstagaren för klienten vad hen vet?
- I vilka situationer uppstår informationen och hur dokumenteras den i slutändan?
- Hur förändras observationer till information?
- Hurdan moral kännetecknar arbetstagarens sätt att bilda information?
- Dokumentering är ett verktyg för vetande.

Det första intryckets betydelse för dokumenteringen

Varje persons upplevelsevärld påverkar det vi ser i människor och i olika situationer.

Det första mötet och det intryck som då uppstår är väsentligt, eftersom informationen som dokumenteras i klientuppgifterna uppstår i det ögonblicket.

Det första intrycket har en stor inverkan på hur tolkningarna utformas.

Det är väldigt svårt att ändra på det här intrycket, även om vi får ny information.

Gemensam information – vems information får utrymme?

Den etiska grunden baserar sig på att parterna möts i en dialog som grundar sig på genuin interaktion.

Etik innebär gemensamt vetande – tillsammans med klienten och andra professionella.

Klienterna ska involveras:

- Klienterna har en särskild och annorlunda logik när det gäller informationen om det egna livet.

En professionell yrkesutövare har ansvar för sitt eget vetande.

- Den professionella yrkesutövarens information ska antecknas i handlingarna

Hur ska man som arbetstagare föra fram även brister i vetandet?

Observationer och klientuppgifter 1/2

Det är viktigt att vara medveten om de utgångspunkter som påverkar ens observationer och ens förståelse av dessa.

- Skillnaden mellan observation och tolkning

Det centrala är att förstå vilken betydelse den egna observationen har när vetandet bildas – vad är det jag observerar, vad är det kollegan observerar?

Hantering och dokumentering av klientuppgifter kräver alltid professionellt övervägande:

- Vilka klientuppgifter är det som verkligen behövs när arbetsuppgiften ska utföras?
- Vilka klientuppgifter måste fås fram?
- Kan jag skriva sådant som vi inte har talat om?

Observationer och klientuppgifter 2/2

Ofta är informationen om en klients situation splittrad, den lämnar utrymme för tolkning och baserar sig på slutledningskedjor (föreställningar, eventuella bevis) och ändå anses skriftliga texter oftast vara sanningen.

Förståelse för den egna processen att skapa vetande:

- Hur agerar jag: mina reaktioner och min människouppfattning?
- Hurdan är jag som observerare, i min förståelse av och som skribent om människors liv?

Vad dokumenteras – vad blir läst?

”Av stunderna inom socialarbetet är det endast en del som tecknas ned och överförs till texterna om klienten. De ord som används i anteckningarna väljs antingen medvetet eller omedvetet. De blir kvar på sidorna i handlingarna i form av beskrivningar av de händelser som har betydelse för arbetet. Så länge som anteckningarna inte blir lästa har de ingen inverkan eller kraft. Texterna i sig är tysta och kan därför bli obemärkta. Att skriva handlingar är viktigt, men lika viktigt är det faktum om de blir lästa eller förblir olästa.”

Att läsa är att tolka någon annans texter 1/2

Att läsa handlingarna innebär – precis som när handlingarna skrivs – att val görs.

Läsarens tolkningar har alltid en inverkan:

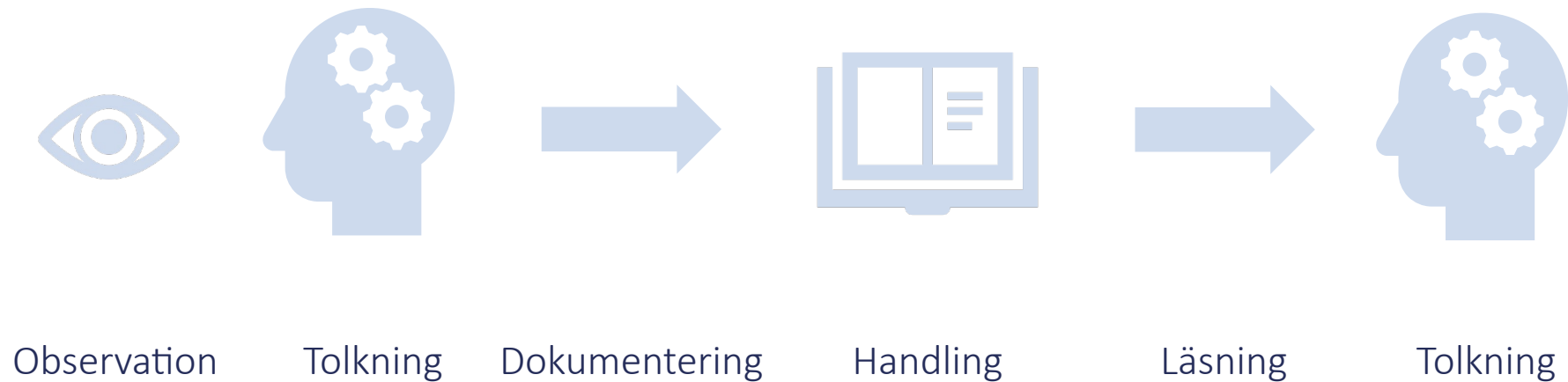
- Vem har skrivit texten?
- Vad har skrivits och vad är oskrivet?
- När har texten skrivits?
- I vilken ordning ska texterna läsas? Medhårs eller mothårs?

Att läsa är att tolka någon annans texter 2/2

När en text skrivs kan skribenten inte veta något om framtiden. När en yrkesutövare läser texten vet denne mer än vad skribenten visste vid tidpunkten för skrivandet.

- När man läser med händelsekedjan som utgångspunkt, blir berättelsen mycket logisk och förståelig.
- När man läser texten i motsatt ordningsföljd kan vändningarna i handlingarna väcka frågor: varför, vad var det som hände?

Vems röst är det som hörs i handlingarna?

**Skriv,
läs och
våga lära!**

Handlingar som arbetsredskap

En förutsättning är att klienterna tas med i dokumenteringsprocessen: att det uppstår en dialog i samband med arbetet och i samband med att man utarbetar handlingar.

Hur ska jag göra så att handlingarna blir genuina arbetsredskap?

Handlingarna ska utarbetas så, att de utgör ett stöd i att förbättra klienternas livssituation.

Man bör sträva efter en möjligast konkret och sanningsenlig beskrivning.

Ju mer intresserad en arbetstagare är av att skriva handlingar, desto viktigare blir frågan inom arbetsgemenskapen.

Dokumenteringen kräver kunnande, eftersom den som utarbetar en handling måste förstå sitt ansvar och sin roll.

Klienten involveras i dokumenteringen

Att involvera klienten i att utarbeta handlingarna utgör grunden för etiskt agerande.

- Klienten får veta att hens ärende kommer att dokumenteras i handlingar
- Klienten får se vad som skrivits om hen
- Handlingen utarbetas i mån av möjlighet tillsammans med klienten
- Handlingen ska skrivas så att klienten förstår

Det är viktigt att berätta för klienten vad beslutsfattandeprocesserna innebär och vilken roll handlingarna har i de här processerna.

Man dokumenterar de saker som man kommit överens eller diskuterat om tillsammans med klienten. Man dokumenterar också övriga saker som det är viktigt att utreda eller då man vill beskriva den service som klienten fått.

Klienten har rätt att få veta vad arbetstagaren anser om klientens situation.

Gyllene regler för etisk dokumentering

- Rikta texten till en människa, inte till en institution.
- Låt flera röster komma till tals när du skriver. Glöm inte din egen röst!
- Läs upp de texter som du har skrivit för klienten och redigera texterna tillsammans med klienten. Kom ändå ihåg arbetets mål och din roll som sakkunnig i dokumenteringen av klientarbetet
- Lär dig att läsa handlingstexter så, att du lyssnar på olika teman och olika parter röster.
- Läs ibland texterna ”medhårs” när du funderar och bedömer processerna och händelsekedjorna som motvikt till att läsa ”mothårs”.

Skriv ut den här gyllene regeln och fäst den på din vägg.
Du hittar den vid kursområdet! (pdf)

Till dig som använder materialet

1-2 Etiska perspektiv på dokumentering

Förslag på inkluderande uppgift för arbetsgemenskapen

- Övning: Välj en bild från någon bildbank på en eller flera personer. Föreställ er att personerna på bilden är era klienter. Vad skulle ni dokumentera om bilden? Var och en skriver ner på papper (eller i chatten vid distansmöte) två meningar. Diskutera era observationer.
- I detta sammanhang kan ni diskutera skillnaderna mellan observationer och tolkningar. Fundera tillsammans på etiska frågor kring dokumentering.

Lagstiftning

Lagen om yrkesutbildade personer inom socialvården 26.6.2015/817.

<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2015/20150817>

Källor och vidare läsning

Kääriäinen, Aino. 2003. Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina: Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/23445>

Kääriäinen, Aino. 2016a. Eettisyys ja osallisuus sosiaalihuollon asiakastyön dokumentoinnissa. Videotallenne (Kansa-koulu-hanke).

Laaksonen, Maarit; Kääriäinen, Aino; Penttilä, Marja; Tapola-Haapala, Maria;

Reamer, Frederic G. 2005. Documentation in Social Work: Evolving Ethical and Risk Management Standards. *Social Work*. 50:4. 325–334.

Laaksonen, Maarit; Kääriäinen, Aino; Penttilä, Marja; Tapola-Haapala, Maria; , Heli; Kärki, Jarmo & Jäppinen, Anu. 2011. Asiakastyön dokumentointi sosiaalihuollossa. Opastusta asiakastiedon käyttöön ja kirjaamiseen. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205084983>

Talentia. 2022. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry, ammattieettinen lautakunta. Tredje upplagan. <http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>